

Стаття надійшла до редакції 09.11.2024 р.

Перевірено на плагіат 14.11.2024 р.

унікальність – 98%

<https://doi.org/10.17721/StudLing2024.25.139-147>

УДК 81'42:821.411.21-31.09

НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ У РОМАНІ КАРАМА САБЕРА «СВЯТИНЯ»

Сергій Валерійович Рибалкін, rybalkindi@gmail.com

кандидат філол. наук, доцент

Київський національний лінгвістичний університет

Дослідження фокусується на лінгвістичному аналізі наративних стратегій у романі Карам Сабера «Святиня», зокрема на мовних засобах створення багатошарового наративу. Спираючись на методологічні принципи аналізу текстів, розроблені К. М. Тищенком, та його фундаментальні дослідження арабсько-українських мовних контактів, розглядаються лексико-стилістичні та синтаксичні особливості оповідної структури твору. Предметом дослідження виступають мовні характеристики різних типів нараторів та засоби реалізації фокалізації, що забезпечують взаємодію реалістичного та магічно-реалістичного планів оповіді. У роботі докладно аналізуються лінгвістичні механізми створення поліфонії через використання гетеро- та гомодієгетичних нараторів, специфіка темпоральних дейктиків та просторових референцій у формуванні хронотопу, особливості функціонування лексем із подвійною семантикою та метафоричних конструкцій у контексті магічного реалізму. Виявлено, що наративні стратегії реалізуються через складну систему взаємодії стилістичних і синтаксичних засобів, які створюють багатошаровий текстовий простір, де реальне та містичне існують у нерозривній єдності. Результати дослідження розширюють розуміння лінгвістичних механізмів створення магічно-реалістичного наративу в сучасній арабській літературі та відкривають перспективи для подальшого вивчення мовних засобів у постколоніальному художньому дискурсі.

Ключові слова: *арабська проза, лінгвістичні засоби, магічний реалізм, наративні стратегії, фокалізація, хронотон.*

NARRATIVE STRATEGIES IN KARAM SABER'S NOVEL "THE SHRINE"

Serhii V. Rybalkin, rybalkindi@gmail.com

*PhD. in Philology, Associate Professor
Kyiv National Linguistic University*

The research focuses on the linguistic analysis of narrative strategies in Karam Saber's novel "The Shrine", particularly examining the linguistic means of creating a multilayered narrative. Drawing upon the methodological principles of textual analysis developed by K. M. Tyshchenko and his fundamental studies of Arabic-Ukrainian language contacts, the study investigates the lexical-stylistic and syntactic features of the narrative structure. The subject of research encompasses the linguistic characteristics of different narrator types and the means of implementing focalisation that facilitate the interaction between realistic and magical-realistic narrative planes. The paper provides a detailed analysis of the linguistic mechanisms of polyphony creation using hetero- and homodiegetic narrators, the specifics of temporal deictics and spatial references in chronotope formation, and the peculiarities of lexemes with dual semantics and metaphorical constructions within the context of magical realism. The findings demonstrate that narrative strategies are realised through a complex system of stylistic and syntactic means interaction, creating a multilayered textual space where the real and the mystical exist in inseparable unity. The research results enhance the understanding of linguistic mechanisms in creating magical-realistic narrative in contemporary Arabic literature and open perspectives for further investigation of linguistic means in postcolonial literary discourse.

Key words: *Arabic prose, chronotope, focalization, linguistic means, magical realism, narrative strategies.*

Костянтин Миколайович Тищенко казав: «Човен нікуди не припливе, куди би вітер не дув, якщо у нього немає напрямку». Ця метафора особливо влучно характеризує сучасний стан досліджень арабської літератури, де чітке визначення методологічних орієнтирів та напрямків аналізу стає ключовим фактором успішного наукового пошуку. Цей методологічний принцип послідовно втілений у фундаментальному дослідженні К. М. Тищенка «42 епохи українських мовних контактів: енциклопедія 3000 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, прізвищах і топонімах» [Tyshchenko, 2020], де автор демонструє системний підхід до аналізу мовних впливів. Подібно до корабля, що потребує чіткого курсу для ефективного використання вітру, лінгвістичний аналіз нарративних стратегій вимагає точно визначених критеріїв та методологічних підходів.

З-поміж наукових зацікавлень К. М. Тищенко вагоме місце посідає дослідження арабських мовних впливів та культурних контактів. У своїх працях учений особливу увагу приділяє аналізу лексичних та стилістичних особливостей текстів, розробляючи методологію аналізу культурних контактів через мовні маркери [Tyshchenko 2011]. Методологічні принципи аналізу арабських текстів, викладені в праці «Сирійський пласт топонімії України часів Халіфату» [Tyshchenko 2021], можуть бути адаптовані для дослідження сучасної арабської літератури з урахуванням специфіки постколоніального дискурсу. У контексті цього напрямку, на особливу увагу заслуговує вивчення мовних засобів наративних стратегій у сучасній арабській літературі, де взаємодія різних культурних традицій створює придатний простір для лінгвістичного аналізу. Роджер Аллен, досліджуючи розвиток сучасної арабської прози, відзначає тенденцію до експериментування з наративними формами, яка стає дедалі популярнішою у постколоніальній літературі [Allen 2000]. Роман «Святиня» К. Сабера є ілюстративним прикладом такого експериментування.

Дослідження наративних стратегій в арабській літературі XXI ст. набуває особливої актуальності у світлі розвитку постколоніального дискурсу та пошуку нових форм художнього висловлення. Як стверджує Крістофер Варнс, магічний реалізм у постколоніальній літературі часто функціонує як засіб вираження культурної гібридності через специфічні мовні засоби та наративні структури [Warnes 2009, с. 28]. Науковий інтерес, відтак, становить аналіз мовних засобів, що забезпечують реалізацію магічного реалізму як домінантного стилю в арабській прозі сьогодення.

Роман Карама Сабера «Святиня» представляє унікальний матеріал для дослідження лінгвістичних механізмів створення багатошарового наративу, де реалістичне та фантастичне взаємодіють на рівні мовних структур. Девід Герман підкреслює необхідність комплексного підходу до аналізу наративних стратегій, який би враховував як лінгвістичні, так і культурно-історичні аспекти тексту [Herman 2009, с. 12]. У нашому дослідженні такий підхід реалізується через поєднання лінгвостилістичного аналізу з елементами наратологічного підходу. Особлива увага приділяється аналізу лексичних, синтаксичних та стилістичних засобів, що формують різні наративні плани твору.

У романі Карама Сабера «Святиня» наративні стратегії розгортаються через складну систему нараторів, кожен з яких привносить у текст свої

особливі мовні характеристики. У сучасній наратології, як зазначає Мієке Бал, аналіз наративних стратегій вимагає чіткого розмежування рівнів тексту та виділення специфічних мовних маркерів, що характеризують кожен з цих рівнів [Bal 1997, с. 75]. Це особливо важливо при дослідженні творів, що поєднують різні наративні техніки. Центральним у створенні багатошаровості тексту є гетеродієгетичний наратор, який використовує нейтральну літературну лексику, насичену елементами книжного стилю. Це дозволяє створити ефект об'єктивності оповіді. Наприклад, у фрагменті «Містечко потонуло у бруді, немов забуло ті славетні дні доброї минувшини, з любов'ю і пристрасною до життя – усе погрузло в багнюці – і будинки, і душі людей, що зреклися своїх вірувань і ідеалів» [Saber 2024, с. 15], відчувається одночасна поетичність і відстороненість.

Майкл Тулан у своєму дослідженні наративної лінгвістики підкреслює, що різні типи нараторів характеризуються не лише своєю позицією щодо оповіді, але й специфічним набором мовних засобів [Toolan 2001]. У романі «Святиня» ця особливість яскраво проявляється через контраст між гетеро- та гомодієгетичними нараторами.

Гомодієгетичні наратори, навпаки, додають суб'єктивного звучання, втіленого в емоційно забарвленій лексиці, розмовних конструкціях і навіть діалектизмах. Клайв Голз вказує на важливу роль діалектних елементів у створенні автентичних голосів персонажів у сучасній арабській літературі [Holes 2004]. У романі це простежується, наприклад, у мовленні персонажа Міни – тут можна знайти не лише оцінні судження, а й характерні фразеологізми, які підкреслюють його особисту перспективу. Ці дві перспективи – гетеро- і гомодієгетична – створюють поліфонію, що є характерною рисою твору. Джефрі Ліч та Мік Шорт наголошують на важливості аналізу «мовних відбитків» кожного наратора, виражених у виборі лексики, синтаксичних конструкціях та стилістичних прийомах [Leech & Short 2007].

Фокалізація у романі змінюється залежно від того, на якій події або персонажі зосереджується увага. Поль Сімпсон зазначає, що зміна фокалізації завжди супроводжується специфічними лінгвістичними маркерами, серед яких ключову роль відіграють дейктичні елементи та модальні конструкції [Simpson 2004]. Аналіз роману «Святиня» підтверджує це спостереження. Коли наратив переходить до зовнішньої фокалізації, використовуються складнопідрядні речення з детальними описами, як-от: «Щодва тижні навколо Святині набожні люди збиралися і влаштовували дні пам'яті, проводили служіння та молилися

за добробут містечка» [Saber 2024, с. 23]. Внутрішня ж фокалізація розкриває внутрішній світ персонажів через короткі прості речення та риторичні запитання, наприклад: «Чому Бог дозволяє злу викрадати дітей?» [Saber 2024, с. 10]. Це чергування дозволяє динамічно переміщати увагу читача між різними планами оповіді.

Венді Фаріс у своєму фундаментальному дослідженні магічного реалізму визначає одним з його ключових аспектів особливу мовну організацію тексту, де реальне і фантастичне співіснують в єдиній лінгвістичній площині [Faris 2004]. У романі Сабера це втілюється через систему специфічних мовних засобів шляхом поєднання реалістичного та фантастичного. Лексика з подвійною семантикою та міфологічними конотаціями подеколи використовується для створення цього ефекту: «сині джини, яких вигнано з Раю, володіли деякою магічною силою – джерелом зла, котре з кожним днем ширилося селищем у нас на очах» [Saber 2024, с. 12–13]. Такі метафоричні конструкції не лише підсилюють художнє враження, а й служать важливими маркерами магічного хронотопу.

Часопростір у «Святині» зображено як динамічну структуру, де реальне і міфологічне взаємопроникають. Просторові маркери – як-от символічні топонім – надають тексту глибини. Наративний час і простір у романі конструюються насамперед через специфічні лінгвістичні засоби, включаючи темпоральні дейктики та просторові референції – це проявляється і в назві самого твору. Святиня стає символом духовного центру, навколо якого розгортаються події: «На головному в'їзді була побудована велика дільниця, а на інших напрямках розташували пости з вартовими, котрі пильнували проїзд у будь-який бік» [Saber 2024, с. 18]. У той самий час часові маркери, такі як «щодва тижні», створюють відчуття циклічності, підсилене темпоральними метафорами.

Отже, лінгвістичні особливості наративу Карама Сабера в «Святині» – це складна система взаємодії стилістичних і синтаксичних засобів, що сприяють формуванню багатоголосого й багатозарового тексту. Кеті Вейлс у своєму дослідженні стилістики наголошує на особливій ролі метафоричних конструкцій у створенні багатозарової текстової реальності [Wales 2011]. Аналізуючи текст роману, спостерігаємо наступні тенденції.

У лексико-семантичному аспекті магічного реалізму Сабера досягає виразності через лексеми, що мають амбівалентну конотацію. Це слова, які одночасно належать до побутового та містичного семантичних полів. Магі Енн

Бауерс звертає увагу на те, що магічний реалізм часто використовує лексику з подвійною референцією, де одне й те ж слово може належати водночас до побутового та міфологічного семантичних полів [Bowers 2004]. Подібні метафоричні конструкції використовуються для зображення персонажів, які живуть на межі двох світів – реального й фантастичного.

Синтаксис також відіграє важливу роль у створенні магічно-реалістичного наративу: «Так невинні дні наївності з кожним зловісним випадком усе віддалялися, а ми й гадки не мали, що найбільше лихо до нас прийде разом із людьми» [Saber 2024, с. 16]. Паралельні конструкції, як у реченні «Салем намагався переконати сина, що Міна не здатний нікого вбити, і взагалі, він – друг» [Saber 2024, с. 62], створюють ефект дзеркальності. У той самий час еліптичні конструкції додають оповіді багатозначності, дозволяючи читачу самому домислювати, що залишилося «за кадром».

Хронотоп роману відзначається гнучкістю, де час і простір формуються через образи, що мають символічне значення. Як зазначають Ніко Бемонг та його співавтори, хронотоп у магічному реалізмі характеризується особливою пластичністю, де часові та просторові маркери можуть набувати символічного значення [Bemong 2010]. Аналіз роману демонструє: Святе як центральний символ, відображає не лише фізичний простір, а й духовний стан персонажів. Пітер Стоквелл, розглядаючи когнітивні аспекти художнього тексту, вказує на важливість ментальних просторів, які створюються через взаємодію різних мовних засобів [Stockwell 2019]. У контексті «Святині» це особливо підкреслюється через циклічність часу: події, котрі повторюються з інтервалом у два тижні, створюють відчуття ритуалу, що має важливе значення для підтримання гармонії в містечку. У поєднанні з просторовими маркерами, такими як «вулиці, що вели до Святині», хронотоп набуває художньої глибини.

Таким чином, нарративні стратегії Карама Сабера в «Святині» демонструють гармонійне поєднання лексичних, синтаксичних і стилістичних засобів, які формують багатопланову художню реальність. Магічний реалізм тут не є просто стилістичним прийомом, а функціонує як основа, на якій вибудовується вся текстова структура. Аналіз цих механізмів дозволяє краще зрозуміти, як письменник створює унікальний простір, де фантастичне і реалістичне перебувають у стані постійної взаємодії, забезпечуючи глибину та багатоголосся оповіді.

Проведене дослідження нарративних стратегій у романі Карама Сабера «Святиня» виявило складну систему лінгвістичних засобів, що функціонують на різних мовних рівнях. Аналіз мовних характеристик нараторів

продемонстрував чітку стилістичну диференціацію, що проявляється у варіюванні лексичних засобів від нейтральної літературної до емоційно забарвленої лексики, та в синтаксичних структурах – від книжних до розмовних конструкцій. Така диференціація слугує ключовим інструментом у створенні багатоголосся наративу та відображенні різних перспектив оповіді.

Лінгвістичні механізми фокалізації реалізуються через систему специфічних синтаксичних маркерів, часових форм дієслів та особливості побудови описових конструкцій. Особливо значущим є використання темпоральних дієслівних форм, що створюють ефект зміни перспективи оповіді та забезпечують динамічне переміщення фокусу нарації. Синтаксичні конструкції при цьому варіюються від складних періодів при зовнішній фокалізації до еліптичних та парцельованих структур при внутрішній.

Мовні засоби магічного реалізму в романі формують особливий лексико-семантичний пласт, що характеризується використанням лексем із подвійною семантикою та специфічних синтаксичних конструкцій для передачі містичного досвіду. Взаємодія реалістичного та фантастичного планів оповіді досягається через складну систему стилістичних прийомів, серед яких особливо значущими є метафоричні конструкції з міфологічним підтекстом та символічні образи з амбівалентною семантикою.

Хронотоп роману конструюється через взаємодію просторових та часових маркерів, що створюють складну темпорально-просторову структуру тексту. Метафоричне переосмислення часопросторових відношень та використання топонімів із символічним значенням формують унікальний художній простір, де реальне та містичне існують у нерозривній єдності.

Результати дослідження відкривають перспективи для подальшого вивчення лінгвістичних аспектів магічного реалізму в арабській літературі, зокрема в напрямку порівняльного аналізу мовних засобів у творах різних авторів, дослідження впливу діалектної лексики на формування наративних стратегій та вивчення синтаксичних механізмів створення поліфонії. Такі дослідження сприятимуть глибшому розумінню мовних особливостей сучасної арабської прози та розвитку методології лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Костянтин Миколайович Тищенко казав: «Човен нікуди не припливе, куди би вітер не дув, якщо у нього немає напрямку». Досліджуючи наративні стратегії, реалізовані при втіленні авторського задуму Карама Сабера у романі «Святиня», переконуємося: роман отримав би зовсім інший зміст, якщо

виглумачити арабську назву *ad-darīh* можливими відповідниками – «гробниця» та «мавзолей». Згадується думка проф. Тищенко щодо словосполучення «ностратичне мовознавство», яке вчений намагався обмежити у власному вжитку, пояснюючи свою позицію недоречністю використання наукового терміна, що має у собі префікс оціночної присвійності.

Література:

1. Allen, R. (2000). *An introduction to Arabic literature*. Cambridge University Press.
2. Bal, M. (1997). *Narratology: Introduction to the theory of narrative*. University of Toronto Press.
3. Bemong, N., et al. (2010). *Bakhtin's theory of the literary chronotope: Reflections, applications, perspectives*. Academia Press.
4. Bowers, M. (2004). *Magic(al) realism: The new critical idiom*. Routledge.
5. Faris, W. (2004). *Ordinary enchantments: Magical realism and the remystification of narrative*. Vanderbilt University Press.
6. Herman, D. (2009). *Basic elements of narrative*. Wiley Online Books.
7. Holes, C. (2004). *Modern Arabic: Structures, functions, and varieties*. Georgetown University Press.
8. Leech, G., & Short, M. (2007). *Style in fiction: A linguistic introduction to English fictional prose*. Routledge.
9. Simpson, P. (2004). *Stylistics: A resource book for students*. Routledge.
10. Stockwell, P. (2019). *Cognitive poetics: An introduction*. Routledge.
11. Toolan, M. (2001). *Narrative: A critical linguistic introduction*. Routledge.
12. Wales, K. (2011). *A dictionary of stylistics*. Routledge.
13. Warnes, C. (2009). *Magical realism and the postcolonial novel: Between faith and irreverence*. Palgrave Macmillan.
14. Сабер, К. (2024). *Святиня*. Ніка Центр.
15. Тищенко, К. М. (2011). *Халіфат і Сівера: Топонімічний слід в Україні*. Аквілон-Плюс.
16. Тищенко, К. М. (2020). *42 епохи українських мовних контактів: Енциклопедія 3000 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, прізвищах і топонімах*. Просвіта.
17. Тищенко, К. М. (2021). Сирійський пласт топонімії України часів Халіфату. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*, 1(27), 27–33.

References:

1. Allen, R. (2000). *An introduction to Arabic literature*. Cambridge University Press.
2. Bal, M. (1997). *Narratology: Introduction to the theory of narrative*. University of Toronto Press.
3. Bemong, N., et al. (2010). *Bakhtin's theory of the literary chronotope: Reflections, applications, perspectives*. Academia Press.
4. Bowers, M. (2004). *Magic(al) realism: The new critical idiom*. Routledge.
5. Faris, W. (2004). *Ordinary enchantments: Magical realism and the remystification of narrative*. Vanderbilt University Press.
6. Herman, D. (2009). *Basic elements of narrative*. Wiley Online Books.
7. Holes, C. (2004). *Modern Arabic: Structures, functions, and varieties*. Georgetown University Press.
8. Leech, G., & Short, M. (2007). *Style in fiction: A linguistic introduction to English fictional prose*. Routledge.
9. Saber, K. (2024). *Svyatynia [The Shrine]*. Nika-Centre Publishing House. [in Ukr.].
10. Simpson, P. (2004). *Stylistics: A resource book for students*. Routledge.
11. Stockwell, P. (2019). *Cognitive poetics: An introduction*. Routledge.
12. Toolan, M. (2001). *Narrative: A critical linguistic introduction*. Routledge.
13. Wales, K. (2011). *A dictionary of stylistics*. Routledge.
14. Warnes, C. (2009). *Magical realism and the postcolonial novel: Between faith and irreverence*. Palgrave Macmillan.
15. Tyshchenko, K. M. (2011). *Khalifat i Sivera: Toponimichnyi slid v Ukraini [Caliphate and Sivera: Toponymic trace in Ukraine]*. Akvilon-Plus. [in Ukr.].
16. Tyshchenko, K. M. (2020). *42 epokhy ukrainskykh movnykh kontaktiv: entsyklopediia 3000 zapozychenykh realiy antychnosti y serednovichchia u movi, pryzvyshchakh i toponimakh [42 epochs of Ukrainian language contacts: Encyclopedia of 3000 borrowed realities of antiquity and the Middle Ages in language, surnames, and toponyms]*. Prosvita. [in Ukr.].
17. Tyshchenko, K. M. (2021). *Syriiskyi plast toponimii Ukrainy chasiv Khalifatu [The Syrian layer in Ukrainian toponymy of the Caliphate period]*. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Skhidni movy ta literatury*, 1(27), 27–33. [in Ukr.].